

Adjectivele posesive în *-jъ* sînt preferate față de cele în *-skъ*. Ioan Exarhul spune *celověči* (241v) nu *celověčeskъ* „omenesc“. Cele în *-skъ* au o formă dialectală în *-št*: *Iordanštěj* „a Iordanului“ etc.

În sintaxă sînt caracteristice construcțiile bulgărești cu *da* urmat de indicativ. Exprimă de obicei scopul, sau o poruncă, o dorință. Ex.: „... *da otecъ samъ vъzglasitъ* „ca tatăl însuși să strige“ (242r). Ori: „*da egda imotъ ... to uvedotъ* ca dacă cumva au... atunci să aducă“.

O altă caracteristică sînt construcțiile sintetice cu dativul absolut și mai rar genitivul absolut ori dativul cu infinitivul, care e o calchiere a construcției acuzativ cu infinitiv din originalul grecesc. Ex.: *dobro est namъ zdě byti*¹ — este bine ca noi să trăim aci“. *καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὅδε εἶναι*. Dativul cu infinitivul urmează deci după un verb impersonal: e bine — e frumos să...; Dativul absolut exprimă o propoziție circumstanțială de timp: Ex.: *sъstu emŭ* (240v) „în timp ce el era“; *takože semu byvъšu trěbě, bystъ vodecъ bezъ grěcha* (240v). De asemenea *după ce acesta a avut nevoie* (sau) ... a adus jertvă, s-a pocăit, a fost conducător fără de păcat. Propozițiile condiționale cu *aște* „dacă“ redau pe cele cu *si* din latină: Si non erat caro... *aște ne bi vъplōtilъ* „dacă nu s-ar fi întrupat“.

În lexic sînt caracteristice cuvintele arhaice și dialectale frecvente în operele lui Ioan Exarhul, altele însă se întîlnesc numai în această omilie. Iată cîteva substantive: *kъpnia* (244r) „fier“. În alte versiuni slave ale acestei omilii e *žlěčъ* (Ms. 138 Acad. R.S.R) *sěni* (243v) gr. σκήνα „colibe“ — sinonim cu *chramy* (244r); *lěpota* (243r) „frumusețe“; *vladika* „stăpînitor, Dumnezeu“. E în antiteză cu *govinnikъ* „supus“. Ex. *Vladika a ne govinnikъ* (245r). În alte versiuni se spune același lucru prin participii: *obladaqi a ne obladaemъ* (Ms. 138 Avad. R.S.R). „Stăpînitor dar nu stăpînit“. Exarhul mai spune: *Gospodъ a ne robъ* „Domn dar nu rob“ (245v); *prichodnie* (241v) „venire“, în alte versiuni slave e *prišestvie*; *brenie* „tină“ (247v). În alte versiuni slave e *kalъ* „noroi“. Sau *prěpona* (247r) și nu *zavěsa* „cortină, catapeteasmă“. Unele cuvinte compuse sînt calchiate: *nedomočedecъ* sau *nedomorodecъ* ca în alte versiuni „neautohton, străin“. *Eteri* (241r) „unii“ e un arhaism frecvent în slava moravă. Mai tîrziu s-a spus *něcii* „unii, oarecare“; *vetъchъ* „vechi“ nu spune *starъ*. E în antiteză cu *novъ*: *vetъchyi* și *novyi zakonъ* (243v) „legea veche și nouă.“

Ca adverbe menționăm *dzělo* „foarte“; *vysoko dzělo* (241r) „foarte înalt“ sau: *dzělo svěne estestva* božija estъ (242r).

Mai caracteristice limbii lui Ioan Exarhul sînt *drěvle* „mai mult“; *nině* „acum“ și mai ales *tačě* (241r) „apoi“ — sau *taže* (241r). În alte versiuni e *po* — „după, apoi“; *tъčiq* „numai“ (243r).

Cauzalitatea se exprimă atît prin conjuncții cunoscute în slava veche ca *bo, sego radi* (241v), dar și prin *dělma* care cere obiectul în genitiv și în procliză ca și *radi*. Ex.: *česo nepodožotъ nas ŭbogy ich dělma* (246r) de ce să nu ne supună (dea) pe noi sărmanii din cauza lor — pentru ei“. Sau: *nъ voleq svoeq spas-enija dělma čelovečeskago* (242v) „ci prin voia sa pentru mintuirea oamenilor“.

¹ Matei XVII, 4; Luca, IX, 33.